

על עצם השוואת הגמרא נידון הולכה למדי לחמשה בני אדם שאינו יודע ממי גזל – ע' בפני יהושע' כאן, וב'נתיבות המשפט' – פתיחה לסי' עו.

פרפראות לחכמה

'הגזול את חבריו שוה פרוטה...' – 'שוה פרוטה במדרש רבה (שמו"ר לג, תרומה): 'כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו' – המקח שנתתי לכם יש בו כסף... יש בו זהב... יש בו שדות ויש בו כרמים...'. ובוזה שוה פרוטה עולה תורה. כי בהתורה נכלל הכל, הכסף והזהב שדות וכרמים. והפרוטה הוא שורשא דכסף, וכל הסכומים מתיחסים בה בכח דפרוטה, ופרוטה לפרוטה מצטרפת לחשבון גדול – הם דברי תורה הנחמדים מזהב ומפז רב. וד"ל היטב'. ('משמיע שלום' לאדמו"ר רש"ש מאמשינוב זצ"ל – לקוטים, עמ' 33).

'יוליכנו אחריו למדי' – על פי מה שאמר הכתוב: 'הנני מעיר עליהם את מדי אשר כסף לא יחשובו, וזהב לא יחפצו בו'. ואפילו לא גזל אלא שוה פרוטה, אשר במדי אינו נחשב כמאומה, שיש שם כסף וזהב לרוב, אעפ"כ חייב להוליכו לשם להשיבו. (עפ"י הגר"א, ועוד. וע' ב'פרפראות' – קדושין יב. חוברת ט).

דף קד

'כיון דאפשר לאהדורי ממונא למריה, הוה ליה כמאן דאמר ליה יהיו לי בידך' – נחלקו הדעות בין הפוסקים, האם חייב על כל פנים לשלוח לו הודעה במקום שהוא שם, שמוכן ומזומן להשיב לו, ואם לא יכול להודיעו, חייב ללכת אחריו לשם. או שמא אין חיוב להודיעו, אלא לכשיבוא לכאן – יודיענו. (ע' טור וב"ה, רמ"א, ש"ך, סמ"ע וקצוה"ח (סק"א וסק"ג) – ר"ס שסו).

ובש"ך (שם) משמע שאף מחויב להוציא הוצאות כדי להודיעו. ובחזו"א (כ, ח) חלק על כך, שלפי מה שנפסק כתקנת רבי אלעזר ברבי צדוק (שכן היא שיטת הראשונים והטוש"ע), אין צריך להוציא הוצאות. (והש"ך לשיטתו שכתב שאין הלכה כרבי אלעזר ברבי צדוק).

'הלכך, נשבע אף על גב דקאמר ליה יהיו לי בידך, כיון דבעי כפרה...' – פירוש, מדכתיב 'לאשר הוא לו יתננו...' למדים שאינו מתכפר לו עד שיתננו לידו. (עפ"י סמ"ע וקצות החשן ר"ס שסו. והש"ך שם כתב שלפי המסקנא אין צורך ללמוד מ'לאשר הוא לו' אלא מסברא הוא. ובאג"מ (ח"מ ח"א לא) כתב שדבריו תמוהין. ובחזו"א (כ, ח) פרש דברי הש"ך שזה שהצריכו קרא (בגמ' לעיל), דוקא בגזל מחמשה בני אדם, שמוכה לנגזל האמתי, ועדיף נידון זה מהלך למדי).

'כיון דבעי כפרה לא סגי עד דמטי לידיה' – וגם בזמן הזה, שאין קרבן כפרה, חייב משום כפרה ליתן לידו, ונוהג דין 'יוליכנו אחריו למדי'. (ש"ך חו"מ שסו סק"ב; חזון איש ב"ק כ"ז. ועתוס' ב"מ לו. סד"ה התם).

(ע"ב) 'אי כתב לך נמי התקבלתי לא כלום הוא, דלמא אדאתית שכיב רבי אבא ונפלו זוזי קמי יתמי, והתקבלתי דרבי אבא לאו כלום הוא' – כבר תמה הרשב"א ז"ל, מדוע לא ייפטר רב יוסף, ואפילו שכיב ר' אבא בינתיים, והלא כתב לו 'התקבלתי' ואין לו לחוש למיתה, שאפילו בערוה החמורה אין חוששין למיתה, כל שכן לענין ממון הקל?

והסביר שכאן שונה הדבר, שאין אותו 'התקבלתי' כלום, כי הרי כך אמר לו: כשתתן לרב ספרא את המעות, כאילו התקבלתי אני, והרי בשעה שקיבלם רב ספרא כבר בטלה שליחותו, אם באותה כבר אינו בעולם.

וכיון שאם הלה ימות, לא ייפטר זה, אינו חייב ליתן לו אם הוא חושש, שאין מחייבין אותו למסור ממונו על הספק בזמן שאפשר לו למלוה לפוטרו מכל אחריות, שיהא בטוח שלא יפסיד. (כי אם יאמר לו להדיא שפוטרו בכל אופן – נפטר). (עפ"י פרישה וסמ"ע ריש קכב; חזון איש חו"מ א, ג).

ונראה שאין הפרש לדינא בין זקן לנער, ואם הלה חושש שמא ימות – רשאי, ומה שכתב רש"י שרבי אבא זקן היה, כבר נתקשה בזה הרשב"א ז"ל. ונראה שלא מצד הדין הוא אלא דרך ארץ, שאם לא היה לבם נוקפם, לא היו מדקדקים בדבר. (חזון איש חו"מ א, ג)

ואמנם, יש שיטה אחת בראשונים (הביאה בעל העיטור ובעל התרומות), הסוברת שגם אם מת המשלח קודם מסירת הלוה לשליח, הלוה נפטר. ומפרשים דברי הגמרא בענין אחר (שאמר לו לחוש שיטענו היתומים על טיב המעות ששילם), וכתב החזון איש (חו"מ א, טו) שכל הראשונים פרשו דברי הגמרא כפשוטן, וכן הלכה. (וגם אינו יכול לטעון 'קים לי' כאותם הפוטרים, דיחידאי גינהו).

וזה דלא כהש"ך (קכב סק"ה) שנקט שיטה זו. וכן פסק בנתיבות המשפט (שם), באופן שאמר 'שלח על ידו', שאינו מטעם שליח-קבלה שבטל כחו במות משלחו, אלא מטעם ערבות הוא, ומועיל גם אם מת.

'אלמא חומש – ממונא' – בבבא-מציעא (ג): מבואר שיש על החומש דין קרבן, ואם לגבי קרבן נאמן אדם על עצמו, כן גם לגבי חומש, שכפרתו הוא. ויש להסביר לפי זה מה שנראה מדברי הרמב"ם (גזילה ה, יא) ששייך דין חומש בקטן, הגם שחייב ממון לא חל על הקטן (כמבואר לעיל פנ). – לפי שדינו כקרבן כפרה.

ואין הדברים סותרים למה שמבואר כאן, שחומש – ממון, כי אף שתחילת ענינו כפרה, לאחר שהתודה הטילה תורה עליו חוב חומש כחייב ממוני. (עפ"י זכר יצחק ח"ב כה. וע' לשון רש"י לעיל סה סע"א. וע' בספר 'מחנה לוי' – שבועות לו. – הביאו הגר"ד בענגיס ח"א מד, ובאחיעזר ח"א א, א. וע"ע שיעורי ר' שמואל – קדושין נ. אות תא-תב).

'כאן שהודה כאן שלא הודה. אי לא הודה, קרן נמי לא משלם?...' – שהרי הברייתא מדברת באופן שאין עדים, אלא בהודאות פיו. ומתריך: 'כגון שהודה בנו' – שידע והכיר בגזילה שעשה אביו. וגילגלו שיתריך לו כן, כדי שיקשה לו 'ונחייב חומש אשבועתא דידיה' כיון שהודה. (תוס' הרי"ד).

והראב"ד ז"ל פרש 'כאן שלא הודה' – שלא הודה הבן, אולם האב הודה. ומקשה הגמרא, אם הבן לא הודה, ייפטר גם מקרן? ואין לומר שיש עדים שהאב הודה, ולכך חייב בקרן, שכיון שאמר חומש – ממונא הוא, מיד שנתחייב בו אביו, חייב גם הבן ואפילו לא נשבע הבן, אלא ודאי כשאין עדים כלל. עד כאן מהראב"ד.

דף קה

באורים בפשט וציונים לעיון

'לשמא תייקר לא חיישינן' – יש מן הראשונים שכתבו לשמוע מלשון זו, שאם אכן נתייקר לאחר